

LATIJN LES 1

1.1 Inleiding

Deze cursus is bestemd voor al diegenen die Latijnse teksten willen leren lezen. Voor het volgen van deze cursus is geen speciale vooropleiding noodzakelijk. Wel is enige kennis van de grammatica in uw voordeel. De teksten die u gaat leren lezen komen voor een groot deel uit de Latijnse vertaling van de Bijbel, de Vulgata. Ook zult kennis maken met teksten van verschillende christelijke en klassieke schrijvers.

Aan het einde van een les staan een aantal *opdrachten* die u moet maken. De antwoorden daarvan staan aan het einde van de les. In de lessen staan ook *oefenopdrachten* waarvan de antwoorden eveneens in de les staan.

Begin nooit aan de volgende les als u de voorgaande stof nog niet grondig kent! Veel succes toegewenst.

1.2 De Vulgata

De Vulgata is de Latijnse vertaling van de Bijbel. De vertaling is gemaakt door de kerkvader Hiëronymus, die leefde van 348 tot 420 na Chr. Hij was een groot geleerde. Zijn Latijnse "editio vulgata" ("uitgave voor het volk") baseerde hij op de bestaande Griekse, Latijnse en Hebreeuwse versies. In de achtste eeuw werd de Vulgata door Karel de Grote geaccepteerd als de officiële tekst van de hele Bijbel. Het werd de gezaghebbende vertaling voor de Roomse kerk.

1.3 Bekende woorden

Het zal u verrassen hoeveel Latijnse woorden u al heeft ontmoet en kent zonder ooit de Latijnse taal geleerd te hebben.

Hier volgen er enkele: minister, dictator, rector, cursus, collega, villa, quasi, lustrum, lucifer.

Er zouden er nog veel meer te noemen zijn!

Al deze woorden worden door ons nog in hun oorspronkelijke vorm gebruikt.

1.4 De uitspraak

Alleen gebruiken we niet de Latijnse uitspraak. Die uitspraak is soms hetzelfde. Andere keren verschilt de Latijnse uitspraak.

Voorbeelden: cursus – uitspraak: *koersoes*

collega – de "g" wordt uitgesproken als in het Engelse "good"

quasi – de "qu" wordt uitgesproken als "kw".

lucifer – de "c" wordt altijd uitgesproken als een "k". (*loekifer*)

ancillae – uitspraak: *ankillai* "ae" wordt uitgesproken als "ai"

foedus – uitspraak: *foidoes* "oe" wordt uitgesproken als "oi"

iam – uitspraak: *jam*

1.5 De klemtoon

Ook moeten we de klemtoon in gaten houden.

voorbeelden: (de rode, vetgedrukte letter geeft de klemtoon aan)

femina = vrouw

sal**u**tat = hij / zij groet

filius = zoon

LATIJN LES 1

Hier volgen enkele aanwijzingen voor de plaats van de klemtoon.

- Bij woorden met twee lettergrepen valt de klemtoon altijd op de **eerste lettergreep**: **cur**-sus, qua-**si**
- Als de klinker uit **tweede lettergreep van achteren** gevolgd wordt door twee medeklinkers dan valt op die lettergreep de klemtoon:
li-**ben**-ter = graag, ta-**ber**-na = winkel, an-**cil**-la = slavin, pu-**el**-la = meisje
- Als in de **laatste twee lettergrepen** twee klinkers achterelkaar staan, valt de klemtoon op de **derde lettergreep van achteren**:
gla-**di**-us = zwaard, in-**te**-re-a = intussen, ae-di-**fi**-ci-um = gebouw
- In de *andere gevallen* zal de klemtoon **aangegeven** worden.
cu-**bi**-cu-lum = slaapkamer, cu-**li**-na =keuken, **co**-gi-tat (=hij/zij denkt)

Hier volgt een aantal Latijnse woorden met uitspraak en klemtoon

filius *fili-oes*; cubiculum *koebikoeloem*; aedificium *aidifiki-oem* ;
salutant *sal^oetant*; consulem *konsoelem*; principium *prinkipi-oem*;
ducem *dukem*; dies *di-es*; proelium *proilli-oem*; ianua *janoe-a*

In de eerste lessen zal er regelmatig aandacht aan de klemtoon worden geschonken.

1.6 We maken kennis met het werkwoord

Voorbeelden van werkwoorden zijn: lopen, kijken, vragen en antwoorden.

pater salutat (*pater sal^oetat*) = vader groet
mater salutat (*mater sal^oetat*) = moeder groet
pater et mater salutant = vader en moeder groeten

pater rogat (*pater ro^gat*) = vader vraagt
mater rogat (*mater ro^gat*) = moeder vraagt
pater et mater rogant = vader en moeder vragen

pater laudat = vader prijst
mater laudat = moeder prijst
pater et mater laudant = vader en moeder prijzen

Als de uitspraak wordt gegeven, wordt deze altijd *cursief* gedrukt.
De g wordt *ĝ* gedrukt om u eraan te herinneren, dat de g wordt uitgesproken als in het Engelse "good".

Oefenopdracht 1 Antwoorden staan achter in de les! Kijk de oefenopdrachten **meteen** na!
Vul in:

pater cogitat (*pater co^gitat*) = vader denkt

1. mater ..... = moeder denkt
  2. pater et mater ..... = vader en moeder denken
- pater et mater vocant (*vo^kant*) = vader en moeder roepen
3. pater ..... = vader roept
  4. mater ..... = moeder roept

LATIJN LES 1

1.7 We maken kennis met zelfstandige naamwoorden

Voorbeelden van zelfstandige naamwoorden: huis, Petrus, man, paard.

iacobus Petrum vocat = Jacobus roept Petrus
 Petrus iacobum vocat = Petrus roept Jacobus

Wat zien we?

Als Jacobus roept schrijven we in het Latijn "Iacobus".
 Als Petrus Jacobus roept schrijven we in het Latijn "Iacobum".
 Datzelfde verschijnsel zien we ook bij Petrus.

We kunnen het ook anders zeggen:

Als Jacobus **onderwerp** is, schrijven we in het Latijn "Iacobus".
 Als Jacobus **lijdend voorwerp** is schrijven we "Iacobum"
 Een woord dat onderwerp is, staat in de eerste naamval (nominativus)
 Een woord dat lijdend voorwerp is, staat in de vierde naamval (accusativus)

Zo ook:

Petrus Iacobum salut = Petrus groet Jacobus
 Iacobus Petrum salut = Jacobus groet Petrus

Onthoud: **nominativus** - Petrus **accusativus** - Petrum

Servus Petrum laudat = de slaaf prijst Petrus

Let op: het Latijn kent *geen* lidwoorden. Servus = *een* slaaf, *de* slaaf

Zo ook:

Ancilla Petrum salut = *De / een* slavin groet Petrus.
 Petrus ancillam salut = Petrus groet *de / een* slavin.
 Petrus et Iacobus **feminam** salutant = Petrus en Jacobus groeten *de / een* vrouw.

In het vervolg van deze lessen maken we de keuze om in de vertaling zoveel mogelijk voor het bepaalde lidwoord (de , het) te kiezen.
 In een tekst is het meestal wel duidelijk wat u moet kiezen.

onthoud: **nom.** – ancilla (*ankilla*) **acc.** – ancillam

We hebben nu zelfstandige naamwoorden op –a en –us gehad.
 Er zijn echter ook zelfstandige naamwoorden op –um.

voorbeelden: vinum = wijn, templum = tempel en verbum = woord

Zowel de **nominativus** als de **accusativus** eindigen op –um.

servus vinum amat = de slaaf houdt van (de) wijn
 Petrus templum spectat = Petrus kijkt naar de tempel
 servus vinum dat = de slaaf geeft de wijn
 Petrus et Iacobus vinum spectant = Petrus en Jacobus kijken naar de wijn

LATIJN LES 1

Tenslotte zijn er nog woorden die **niet** op –a, op –us of op –um eindigen.

voorbeelden: dux = aanvoerder, **veritas** = waarheid, miles = soldaat

nom. dux – **acc.** ducem

nom. veritas – **acc.** verit**a**tem

nom. consul – **acc.** consule**m**

nom. miles – **acc.** milite**m**

consul ducem vocat = de consul roept de aanvoerder

dux consule**m** vocat = de aanvoerder roept de consul

consul et dux servum vocant = de consul en de aanvoerder roepen de slaaf

dux milite**m** sal**u**tat = de aanvoerder groet de soldaat

Onthoud:

- Het onderwerp van een zin staat in de nominativus (eerste naamval)
- Het lijdend voorwerp staat in de accusativus (vierde naamval)
- Petr-us (nom.), Petr-um (acc.)
- Ancill-a (nom.), ancill-am (acc.)
- templ-um (nom.), templ-um (acc.)
- dux (nom.), duc-em (acc.)

Oefenopdracht 2

Vul in:

1. Maria ..... vocat = Maria roept Jezus
2. consul ..... vocat = de consul roept de soldaat
3. ducem miles sal**u**tat = ...
4. servus et miles consule**m** sal**u**tant = ...

1.8 De eerste Latijnse leenwoorden

Rond 50 v. Chr. veroverden de Romeinen grote delen van het huidige Nederland, destijds een moerassig deltagebied (volgens de geschiedschrijver Tacitus een land van "ijselijke wouden en afschuwelijke moerassen"), waar Keltische en Germaanse stammen woonden. De Germanen in het noorden heroverden na een korte periode van Romeinse bezetting al spoedig hun vrijheid. Het gebied ten zuiden van de Rijn bleef, ondanks een kortstondige opstand van de Batavieren onder leiding van Julius Civilis in 69 n. Chr., tot het eind van de derde eeuw onder Romeins gezag.

Het Nederlands is van oorsprong een Germaanse taal, maar de langdurige aanwezigheid van Romeinen en geromaniseerde Galliërs heeft duidelijke sporen nagelaten in onze taal. Woorden als straat (via strata), boter (butyrum), vork (furca), zak (saccum), wal (valium) en wijn (vinum) behoren tot de eerste Latijnse leenwoorden. Ook de naam van de Betuwe is ontleend aan de Romeinen, die dit gebied "insula Batavorum" noemden: eiland der Bataven.

LATIJN LES 1

1.9 Het werkwoord “zijn”

Petrus discipulus (<i>diskipoeloes</i>) est	= Petrus is een discipel
Maria femina est	= Maria is een vrouw
Christus Deus (<i>de-oes</i>) est	= Christus is God
Christus verbum est	= Christus is het Woord

N.B! In zinnetjes als ..... is ..... staan beide naamwoorden in de **nominativus!**

1.10 Nog meer over werkwoorden

Petrus vocat = Petrus roept
 Petrus et Iacobus vocant = Petrus en Iacobus roepen

vocat bestaat uit **voca** (de stam van het werkwoord) + **t** (geeft aan dat hij, zij het onderwerp is)

vocant bestaat uit **voca** (stam) + **nt** (geeft aan dat zij (meervoud!) het onderwerp is)

Er zijn ook nog werkwoorden waar de stam op een “e” eindigt of op een “i”.

voorbeelden: Petrus audit = Petrus luistert (stam: audi)
 Petrus videt = Petrus ziet (stam: vide)

Petrus Iacobum videt = Petrus ziet Iacobus
 Petrus servum punit = Petrus straft de slaaf
 Petrus dormit = Petrus slaapt
 Servus nescit (*neskit*) = de slaaf weet het niet
 Iacobus sedet = Iacobus zit
 Petrus et Iacobus sedent = Petrus en Iacobus zitten
 Petrus et Iacobus dormiunt (*dormi-oent*) = Petrus en Iacobus slapen
 Servus et ancilla nesciunt (*neski-oent*) = de slaaf en de slavin weten het niet
 Ancilla respondet = de slavin antwoordt

We kennen nu drie soorten werkwoorden:

- Werkwoorden met een **stam op -a**
 vocat = hij/zij roept, vocant = zij roepen
- werkwoorden met een **stam op -e**
 terret = hij/zij maakt bang, terrent = zij maken bang
- Werkwoorden met een **stam op -i**
 audit = hij/zij luistert, audiunt = zij luisteren

Oefenopgave 3

Vul in:

1. Petrus et Iacobus servum ..... = Petrus en Iacobus straffen de slaaf
2. Servus et ancilla ..... = De slaaf en de slavin luisteren
3. Servus ancillam terret = ...
4. Servum ancilla vocat = ...

LATIJN LES 1

Leer de volgende woorden

- manducat = hij, zij eet
- portat = hij, zij draagt
- creat (*kre-at*) = hij scheidt (zie Gen. 1)
- iubet (*ioebet*) = hij, zij beveelt
- habet = hij, zij heeft
- venit = hij, zij komt
- scit = hij, zij weet
- caelum(*kailoem*) = hemel
- vita = leven
- terra = aarde
- mundus = wereld
- in principio = in het begin (uitspraak: principio: *prinkipio*)
- homo = mens (acc. *hominem*)
- lux = licht (acc. *lucem*)
- non = niet

**Leer deze woorden voordat u aan de opdrachten begint .
Vergeet niet om de woorden na een paar dagen nog eens te herhalen.**

Zorg ook dat u al de voorbeeldzinnen vlot kunt vertalen.

Opdrachten (antwoorden staan aan het einde van de les)

1 Vertaal de volgende zinnen:

1. Petrus manducat.
2. Maria et Martha Deum laudant.
3. Servus vinum portat.
4. Ancilla non vinum habet.
5. Iacobus iubet.
6. Iesus lux est.
7. Iacobus et Petrus templum vident.
8. Christus in mundum venit.
9. Mundus Christum nescit.
10. In principio Deus caelum et terra creat.

2 Vul in: Voorbeeld:

opgave: Maria et Martha (zien) ..... antwoord: vident

1. Petrus et Iacobus (luisteren).
2. Maria (Iacobus) videt.
3. Maria et Martha (komen).
4. Petrum (Maria) salutat.
5. Christus (het leven) est.
6. Maria et Martha (zitten)
7. Christus (de waarheid) est.
8. Petrus et Iacobus (slapen).
9. (de discipel) servum punit.
10. Servus (de aanvoerder) spectat.

LATIJN LES 1

3 Schrijf de volgende woorden over en en zet er *nom.* of *acc.* achter.

Voorbeeld: servum –acc.; Petrus –nom.

1. militem	6. Paulus
2. consulem	7. vitam
3. ancilla	8. vinum
4. Mariam	9. veritatem
5. Iacobum	10. Deus

4 Schrijf over en geef met een streepje de klemtoon aan.

Voorbeeld: opgave: Servus ancillam salutāt
antwoord: Servus ancillam salutāt

1. Servus et discipulus manducant.
2. Miles et consul dormiunt.
3. Ancilla femina est.
4. Consulem videt.
5. Dux cogitat.

Woorden en werkwoorden oefenen?

1. Ga naar "extra oefeningen"
2. klik op de link: <http://TalencentrumBarneveld.wrts.nl>
U ziet nu de extra oefeningen: les 1 en les 1b
3. U kiest eerst Les 1. Klik op "overnemen"
4. Klik op "aanmelden". Vul uw e-mailadres in en een eenvoudig wachtwoord.
5. Klik eronder op "aanmelden".
6. U ziet nu de lijst met Latijnse woorden. Klik onderaan de pagina op "opslaan"
7. Klik nu op "overhoren"
8. Klik nu bijvoorbeeld op "meerkeuze"
9. Klik onderaan de pagina op "begin overhoring"
10. Als u geen fouten meer maakt, kies dan "in gedachten"

Begin niet aan de volgende les als u deze les nog niet grondig kent.

Antwoorden oefenopdrachten

Oefenopdracht 1

1. cogitat
2. cogitant
3. vocat
4. vocat

Oefenopdracht 2

1. Iesum
2. militem
3. De soldaat groet de aanvoerder.
4. De slaaf en de soldaat groeten de consul.

Oefenopdracht 3

1. puniunt
2. audiunt
3. De slaaf maakt de slavin bang.
4. De slavin roept de slaaf.

LATIJN LES 1

Antwoorden opdrachten

1 Vertaal de volgende zinnen:

1. Petrus manducat. **Petrus eet.**
2. Maria et Martha Deum laudant. **Maria en Martha prijzen God.**
3. Servus vinum portat. **De slaaf draagt wijn.**
4. Ancilla non vinum habet. **De slavin heeft geen wijn.**
5. Iacobus iubet. **Jacobus beveelt.**
6. Iesus lux est. **Jezus is het Licht.**
7. Iacobus et Petrus templum vident. **Jacobus en Petrus zien de tempel.**
8. Christus in mundum venit. **Christus komt naar de wereld.**
9. Mundus Christum nescit. **De wereld kent Christus niet.**
10. In principio Deus caelum et terra creat. **In den beginne schiep God de hemel en de aarde.**

2 Vul in:

1. Petrus et Iacobus (luisteren). **audiunt**
2. Maria (Iacobus) videt. **Iacobum**
3. Maria et Martha (komen). **veniunt**
4. Petrus (Maria) salutatur. **Maria**
5. Christus (het leven) est. **vita**
6. Maria et Martha (zitten). **sedent**
7. Christus (de waarheid) est. **veritas**
8. Petrus et Iacobus (slapen). **dormiunt**
9. (de discipel) servum punit. **discipulum**
10. Servus (de aanvoerder) spectat. **ducem**

1	militem	acc	6	Paulus	nom
2	consulem	acc	7	vita	nom
3	ancilla	nom	8	venum	nom/acc
4	Mariam	acc	9	veritatem	acc
5	Iacobum	acc	10	Deum	acc

4 Schrijf over en geef met een streepje de klemtoon aan

1. Servus et discipulus manducant.
2. Miles et consul dormiunt.
3. Ancilla femina est.
4. Consulem videt.
5. Dux cogitat.